

Obrazy agentů

Tématem této lekce je dekonstrukce ideologického obrazu kurýrů (agentů-chodců) a srovnání těchto ideologických konstrukcí s reálným příběhem Jana Hoška (1904–1952), který v letech 1949–1951 působil jako zpravodajec ve službách západních rozvědek. Žáci pracují s dobovými úředními prameny i s filmovými a televizními obrazy ilustrujícími komunistickou propagandu.

Vzdělávací oblast - Dějepis

Proměny komunistické propagandy od 50. do 70. let 20. století

Časová náročnost

60 minut (2 výukové hodiny)

Cíle

- ▶ Žáci se seznamují s konstrukcemi agenta v dobových historických materiálech a filmových a televizních produktech, analyzují a porovnávají tyto obrazy. Srovnávají tyto obrazy s historickou postavou Jana Hoška.
- ▶ Žáci analyzují historický dokument a filmové reprezentace a rozvíjí tak své analytické schopnosti číst různá média.
- ▶ Žáci identifikují změny v zobrazování agenta v 50. a v 70. letech 20. století.

Komentář

Tato lekce navazuje na lekci o příběhu Jana Hoška, kurýra („agenta-chodce“), který na začátku 50. let uskutečnil deset úspěšných misí do Československa, na kterých plnil zpravodajské úkoly zadané západními rozvědkami. Při jedenácté misi byl dopaden a po krátkém procesu popraven. Tato lekce se zaměřuje na srovnání obrazů agentů v popkultuře 50. a 70. let 20. století s reálným obrazem Jana Hoška. Obraz nepřátelského agenta patřil k základním prvkům komunistické propagandy. Mezi jeho základní atributy patřila bezohlednost, bezcharakternost a egoismus, který především motivoval jeho jednání. Ideové či ideologické motivace byly v obrazu agentů spíše výjimečné, těmi byli „vybaveni“ spíše jejich podporovatelé, případně zahraniční zaměstnavatelé.

Instrukce

Předpokladem k této lekci je znalost příběhu Jana Hoška, doporučujeme proto před tuto lekci předřadit námět *Zrození agenta*.

Krok 1: Obraz skutečného kurýra (10 min.)

V úvodu analyzujeme obžalobu Jana Hoška. Soustředíme se na způsob, jakým obžaloba konstruuje obraz nepřátelského agenta.

Úkoly pro žáky:

- Jak konstruuje žaloba širší okolnosti případu Jana Hoška? Jaké další události k němu přiřazuje?
- Jak jsou charakterizováni obvinění? Co je podle obžaloby motivovalo k protirežimní činnosti?
- Jaká byla podle obžaloby jejich činnost?

Žáci mohou pracovat s **pracovním listem 1**, ve kterém jsou obsaženy všechny zdroje, jež v této lekci analyzují.

Krok 2: Filmový agent v 50. letech 20. století (7 min.)

V dalším kroku analyzujeme obraz agenta ve špionážním snímku z 50. let: *Expres z Norimberka*. Měli bychom žáky alespoň rámcově zasvětit do děje a kontextu filmu. Agent Řehoř se snaží získat informace o strategické přehradě. Tento obraz agenta vzniká pouhý rok po popravě Jana Hoška. Pustíme dvě ukázky (**video 1**, **video 2**) zobrazující agenta na útěku

Úkoly pro žáky:

- Jak je agent vykreslen? Co je jeho nejvýraznější charakteristikou?

Žáci zaznamenávají své postřehy do **pracovního listu 2**.

Krok 3: Televizní agent ze 70. let 20. století (7 min.)

V dalším kroku analyzujeme obraz agenta Pavla Bláhy v televizním seriálu *30 případů majora Zemana*. Opět vysvětlíme žákům kontext vzniku seriálu a jeho silně propagandistický charakter. Prohlédneme žákům dvě ukázky (**video 3**, **video 4**) ilustrující charakter agenta v tomto díle.

Úkoly pro žáky:

- Jak je agent vykreslen? Jaké jsou jeho vlastnosti?
- Jaké jsou jeho motivace k boji proti komunistickému režimu?

Krok 4: Srovnání konstrukcí agentů, uvažování o kontinuitě a změně historického obrazu (10 min.)

Srovnáváme všechny obrazy. Žáci sumarizují a syntetizují předchozí závěry obsažené v tabulce na pracovním listě 2. Soustředíme se na podobnosti rysů agenta, na určitou „nehybnost“ jeho charakteristiky bez ohledu na dobu, ve které vzniká. Uvažujeme o významu této „nehybnosti“. V tomto kroku vyžadujeme od žáků spíše otázky než odpovědi.

Úkoly pro žáky:

- Co byste potřebovali vědět, abyste se zorientovali?

V tomto kroku naznačíme periodizaci komunistického režimu v Československu a širší rámec soudobých dějin.

Krok 5: Konstruovaný agent a agent skutečný (10 min.)

V dalším kroku srovnáme závěry z analýzy mediálních obrazů agenta se skutečným agentem Janem Hoškem. Žáci pracují se závěry získanými v předchozí lekci *Zrození agenta*.

Úkoly pro žáky:

- Jak se obraz agenta, ať už v pramenech nebo v mediální produkci, liší, nebo shoduje s příběhem Jana Hoška?
- Jaké jsou motivace agentů vytvářených úředními autoritami nebo televizními tvůrci a jaké byly motivace Jana Hoška?
- Jak hodnotíte konstrukce agentů v úředních pramenech a mediálních produktech?

Krok 6: Reflexe tématu (15 min.)

Vyzveme žáky, aby formulovali závěry z této lekce i z lekce předcházející. Zaznamenáváme jejich postřehy formou myšlenkové mapy. Nevyhýbáme se propojování různých témat, ale snažíme se zachytit souvislosti mezi nimi.

Materiály

Kolekce pracovních listů:

Pracovní list 1: *Úryvky z žaloby podané v lednu 1952 na skupinu Jan Hošek a spol.*

Pracovní list 2

Videa:

Video 1: *Agent ve vlaku (Expres z Norimberka, 1953, r. Vladimír Čech)*

Video 2: *Agent na útěku (Expres z Norimberka, 1953, r. Vladimír Čech)*

Video 3: *Agent a jeho podporovatelé (30 případů majora Zemana. 11. díl - Křížová cesta, r. Jiří Sequens, 1976)*

Video 4: *Agent v normalizační perspektivě (30 případů majora Zemana. 12. díl - Kleště, r. Jiří Sequens, 1976)*